

Алексєєва О.А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка , провідний соціолог

Ракша Д.А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка , провідний соціолог

Трансформація менеджменту (педагогічного менеджменту) за умов адаптації соціального інституту вищої освіти України до європейського контексту.

Стаття присвячена актуальним питанням трансформації системи управління соціального інституту вищої освіти України. Розглядаються соціально–засадни чи оказники та соціально–засадничі принципи як принципи дій менеджменту (педагогічного менеджменту) адаптації соціального інституту вищої освіти України до європейського контексту. Наводяться дані соціологічних досліджень.

Ключові слова: адаптація, менеджмент, педагогічний менеджмент, соціальний інститут, вища освіта, трансформація.

Трансформації, що відбулися наприкінці ХХ та початку ХХІ століть, сприяли процесам глобалізації, інформатизації та комунікаційної революції у всьому світі. Ці процеси свідчать, що суспільства, які формувались, базувались на знаннях, тобто формувались постіндустріальні суспільства. Пріоритети розвитку суспільства визначаються стратегічними цілями, втілення в життя яких можливо за умов з'ясування соціосистемних засад соціальних інститутів та їх ефективного функціонування. Одним із соціальних інститутів, що відіграє значну роль у становленні громадянського суспільства, є вища школа. Тому, освітянське поле України відкрите як для демократичних трансформацій, так і до виваженого наукового компаративного аналізу інновацій, напрацьованих у освітянському полі Європи.

Залучення передового досвіду в галузі освіти є випробуванням чинником розбудови сучасного соціально-ефективного вітчизняного інституту освіти, зокрема, її управлінської системи, яка на сьогодні є фактором, що в певній мірі стримує прогресивну динаміку розвитку освітянської галузі. Це зумовлює провідну стратегію даної розробки, пов'язану з адаптацією системи управління до вимог часу. Використання нової моделі адміністрування, а саме менеджменту у вищій школі України, сприятиме адаптаційним процесам до європейського контексту, основні стандарти якого визначені Болонською угодою.

Підсистема управління є однією з провідних соціальних сил, що спрямовують як діяльність кожного соціального інституту суспільства, так і суспільства в цілому. Якщо розглянути “піраміду впливу” соціальної структури суспільства, то в її ієрархічному устрої по вертикалі можна назвати такі шаблі: владна підструктура, навколо владна підструктура, середній клас, маса якою управляють. Причому на кожному шаблі існують свої горизонтальні зв'язки. Але більш важливим є розгляд зв'язків по вертикалі. Найбільшу ступінь свободи дії мають саме верхні шаблі (особливо на верхівці піраміди – владна підструктура). Це є класична модель “впливу” ієрархічної структури суспільства по вертикалі [1, с. 77- 79]. В цій моделі відображений певний впливовий системний підхід (ієрархічний) структури суспільства.

Тому, необхідним є перегляд парадигм управлінської освітянської політики та взагалі, управління соціальним інститутом вищої освіти, концепція якої базувалась на класичній моделі “впливу” ієрархічної структури суспільства по вертикалі [1, с. 77- 79], як для адекватної і ефективної його трансформації, в контексті зазначених світових процесів, так і сьогоденної адаптації та інтеграції системи вищої освіти України у європейський та світовий освітянський простір. Якщо ж проігнорувати, або недооцінити вимог сьогодення, то соціальний інститут вищої освіти зі застарілою системою управління, може випасти із динамічного розвитку як світової освітянської системи так і національної.

Провісницею ери глобалізації системи вищої освіти у світі можна вважати мережу шкіл “міжнародного бакалаврату ” (International Baccalaureate Organization (IBO)) [2], що розпочала своє існування ще у 1924 р. у Женеві та посприяла утворенню спільного освітянського європейського простору.

Щодо історичного ракурсу, то як наслідок, у місті Болонья, під час святкування 900-ої річниці найстарішого університету Європи, була підписана “ Велика Хартія Університетів метою якої було створення об’єднаного європейського суспільства, яке засновано на знаннях, зі спільними гуманістичними цінностями [3] та відкривало шлях до інтегрування у сфері науки та освіти (Болонський процес).

В 2005 році, коли Україна увійшла в числі 45 європейських країн у Берні (Норвегія) до Болонського процесу, якій започатковано у 1998-1999рр., перед вищою освітою України постали принципово нові вимоги. Щодо Болонського процесу загалом, то вже у 2010 році країни, які приєднались до цього процесу, повинні утворити єдиний європейський освітянський простір [4; 5].

Належність до Європейського освітнього простору передбачає узгодженість морального, ціннісного потенціалу освіти та механізмів державного впливу на освіту, створення освітнього середовища [6], що ефективно працює та відповідає сучасним вимогам глобалізації цього середовища. Саме Болонський процес став тим освітнім брендом, який використовується як одна з ознак руху будь- якої країни, а так і нашої країни, до європейської спільноти. Болонська декларація наголошує на необхідності європейської співпраці у забезпеченні якості вищої освіти, що є багатовимірною величиною (підвищення якості фахової підготовки, зміцнення довіри між суб'єктами освіти, мобільності, сумісності систем кваліфікацій, посилення конкурентоспроможності системи освіти, реформування організації навчально виховного процесу, ретельний підбір науково-педагогічних кадрів та ін), яка охоплює всі функції і види освітньої діяльності та вимагає, взагалі, її міжнародного вимірювання.

Вимоги Болонської конвенції спрямовані на формування єдиного відкритого європейського простору у сфері освіти, впровадження кредитних технологій на базі європейської системи трансферу кредитів.

У березні 2008 року, вища освіта України досягла певних результатів у забезпеченні якості освіти та стала рівноправним урядовим членом Європейського реєстру із забезпечення якості (EGAR). Серед засновників EGAR: Європейська мережа забезпечення якості вищої освіти; Європейська асоціація університетів; Європейська асоціація

вищих навчальних закладів, що не є університетами, Європейська спілка студентів. Але входження до EGAR ще не означає, що завдання, які поставлені перед системою вищої освіти є виконані, реалізація їх можлива лише за умов постійної модернізації, трансформації існуючої системи управління.

Низка змін (трансформацій) відповідно до пріоритетних принципів та напрямків державної політики щодо розвитку такої соціальної структури як системі освіти, зокрема, соціального інституту вищої освіти, відбулась після входження нашої країни до Болонського процесу. Конституцією країни, Законом України “Про освіту”, Державною національною програмою “Освіта” (Україна XXI століття), Національною програмою “Діти України” засвідчено, що освіта в Україні виходить на якісно новий рівень, який потребує створення умов, при наявності яких народ України став би нацією, що постійно навчається. Система освіти повинна забезпечувати вирішення багатьох проблем, які ставить перед нею сучасне суспільство [7]. Сучасна освітня стратегія України відповідає концепції “Освіта XXI століття” [7], яка ґрунтується на матеріалах, розроблених комісією ЮНЕСКО. Ця концепція побудована на таких принципах і постулатах, більшість з яких спрямовують діяльність освіти в цілому та вищої зокрема на інтеграційні процеси до європейського контексту, тому можна сподіватись на відповідний позитивний розвиток адаптаційного процесу. Фундаментом реалізації цієї концепції є інноваційна модель системи управління вищої освіти України

– менеджмент (педагогічний менеджмент). Зазначимо, не менш важливим є визначення шляхів дій інноваційної системи управління за для ефективної адаптації соціального інституту вищої освіти до Болонського процесу.

Соціальний інститут, виступаючи сукупністю взаємозв’язків та систем поведінки людей, визначається їх потребами і діє для повного задоволення їх інтересів. Ідентифікація суб’єктів соціальної дії навколо пріоритетних інституцій та їх засадничих цінностей спонукає формування соціальних спільностей людей. У всіх соціальних системах (інститутах) суспільства відбуваються соціальні трансформації, які торкаються всіх шаблів функціонування певної соціальної системи, не виключенням є і управлінська структура. Управлінська структура, як певна соціальна підсистема має свої соціосистемні засади формування. Тому, засади її формування, їх інноваційність, системність, трансформаційні перетворення до сучасних вимог всесвітнього освітянського простору є важливими для відповідних реформаційних процесів у галузі.

Виходячи з цього, важливим і актуальним постають питання особливості цих трансформацій в самій системі вищої освіти, зокрема, для її адаптування та інтегрування до об’єднаного європейського освітянського простору, на таких рівнях як: загальноцивілізованому, національному, регіональному та управлінському.

Сутність цих трансформацій полягає у тому, що сучасна освіта повинна бути стратегічною основою розвитку особистості, якої треба жити в інноваційному за типом розвитку суспільстві, в умовах глобалізації всіх процесів, що є закономірною реалією сьогодення, це потребує: формування інноваційного типу культури, мати інноваційний

тип мислення, готовність до інноваційного типу дій. Тобто, виховання покоління людей, здатних ефективно розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти. Така мета може ставитись перед соціальними структурами, що втілюють, або сприяють втіленню у соціальне буття відповідної державної політики, соціальний інститут вищої освіти і є однією з таких структур, якій адаптується до Болонського процесу.

загалі, адаптація є елементом діяльності, функцією якого є освоєння відносно стабільних умов зміненого середовища, вирішення повторюваних типових проблем шляхом використання прийнятних засобів соціальної поведінки, дій. Головним шляхом (засобом) адаптації є прийняття норм та цінностей нового соціального середовища, в нашому випадку, європейського. Міністерством освіти і науки України було створено робочу групу для підготовки проекту Закону України "Про внесення змін до Закону України " Про вищу освіту " відповідно до вимог Болонського процесу ". Незадовго перед цим на веб-сайті Верховної Ради (ВР) з'явилася інформація про те, що на розгляд ВР України народним депутатом Полохалом В.І. було внесено проект Постанови Верховної Ради України "Про проведення парламентських слухань на тему "Удосконалення законодавчого забезпечення розвитку вищої освіти в Україні в контексті підготовки нової редакції Закону України "Про вищу освіту" (rada.gov.ua). У Пояснювальній записці до проекту Полохала В.І. йдеться про те, що "сучасна система вищої освіти України потребує реформування відповідно до умов соціально орієнтованої економіки та інтеграції України в європейську освітню спільноту". Автор проекту Постанови наголошує на тому, що "Закон України "Про вищу освіту" (від 17.01.2002 №2984-III), прийнятий у 2002 році, не в повному обсязі відтворює нові цілі та завдання реформування національної системи вищої освіти в контексті європейських вимог, стримує відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства". Він також зазначає у Пояснювальній записці до свого законопроекту, що "... на порядку денному стоїть нагальне питання створення нової редакції Закону України "Про вищу освіту", у якому враховані сучасні європейські та світові тенденції розвитку вищої освіти та напрямки діяльності Болонського процесу", здійснення цього можливо за умови модернізованої системи управління вищою освітою. У подальшому, 22 вересня 2009 року ВР України було прийнято в повторному, другому читанні та в цілому Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про вищу освіту" (щодо підготовки кадрів), реєстраційний №3323 від 02.04.2003 [8], хоча освітянська спільнота України неоднозначно ставиться до цього законопроекту.

Впровадження нової системи освіти ставить різноманітні проблеми, що пов'язані з переходом на вищий рівень перебігу освітнього процесу. Тоді, коли Україна вже протягом декількох років є учасником Болонського процесу, система вищої освіти в цілому, система управління, зокрема, залишається надто особливою для реалізації інтегрування та адаптування у європейську систему освіти. Тому, нагальним в цьому контексті залишається розроблення соціосистемних засад формування

менеджменту вищої освіти та , як наслідок , побудова моделі менеджменту, яка відповідатиме як класичним так і специфічним принципам. У даній розробці зосереджуємо увагу на специфічних принципах, а саме розглянемо соціально-засадничі принципи як принципи дій відповідно до Болонського концепту та функціям сучасного менеджменту, що окреслюється соціально-засадничими чинниками сприяння менеджменту (педагогічного менеджменту) адаптації та трансформації системи вищої освіти України до європейських стандартів.

Проблема – трансформація нової моделі адміністрування, а саме педагогічного менеджменту, за умови адаптації соціального інституту вищої освіти України до європейського контексту, стримується недостатністю як реформування системи управління так і спрямуванням її дій відповідно до новітніх парадигм теорії і практики управління вищою освітою.

Метою даної розробки є розгляд інноваційної моделі менеджменту вищої освіти – “педагогічний менеджмент” та визначення соціально-засадничих принципів дій та показників менеджменту (педагогічного менеджменту) в умовах адаптації до Болонського концепту за для розбудови сучасного соціально-ефективного вітчизняного інституту вищої освіти.

Об’єкт – менеджмент (педагогічний менеджмент) соціального інституту вищої освіти України.

Предмет – менеджмент, як особливий тип адміністрування, інноваційна модель менеджменту вищої освіти – педагогічний менеджмент, соціально-засадничі показники та соціально-засадничі принципи як принципи дій менеджменту (педагогічного менеджменту) адаптації соціального інституту вищої освіти України до Європейського контексту.

Незважаючи на розпочати реформи, більшість процесів, що відбувалися дотепер в українській освіті, не цілком істотно наближали її до Болонської моделі, а в деяких аспектах – навіть віддаляли від неї, суттєву роль у цих негативних аспектах відіграє недостатня вивченість шляхів реформування системи управління вищої освіти в умовах її адаптації до європейського контексту, як наслідок – певна невизначеність соціосистемних засад формування менеджменту , які б зумовлювали ефективне функціонування управлінських структур вищої освіти, та, таким чином, його оптимальної моделі. Це підтверджують і аналіз результатів опитування експертів , що проводились в межах теми: “Менеджмент у вищій школі: адаптація до європейського контексту” за науковим напрямком “Соціосистемні засади формування менеджменту”.

Розвиток суспільства , ускладнення суспільних відносин у ХХ столітті привели до появи ряду наукових концепцій розуміння розвитку системи управління, всі зосереджують увагу на необхідності її трансформації. Сутність феномену управління до кінця ХХ століття аналізувалась переважно в рамках економіки і виробництва. Починаючи з останнього десятиліття ХХ та на початку ХХІ століть, значно зростає роль і значення менеджменту як сучасної теорії і практики соціального управління, з яким пов’язуються надії на вихід із соціально-економічної кризи.

Так, як система вищої освіти є одним з соціальних інститутів суспільства, то слушним буде розглянути поняття “управління соціальне”. “Управління соціальне” – свідомий, системний, організований вплив на суспільство з метою впорядкування, вдосконалення його структури й діяльності, збереження цілісності” [9, с.646]. Головним завданням управління соціального є забезпечення владансованого функціонування та розвитку соціального організму. В управлінні соціальному є суб’єкт і об’єкт управління. Регулююча підсистема – це суб’єкт управління, а регульована система об’єкт управління, вони знаходяться в певних взаємних, впливових зв’язках у демократичному суспільстві. Це визначення є достатньо загальним, в ньому не уточнюються можливості впливу об’єкта управління на суб’єкт управління та чи взагалі вони існують.

Розглянемо деякі з основних сучасних теорій управління та адміністрування, які є найбільш поширені та відомі в соціальному управлінні, їх різні підходи, позитивні риси кожного з яких використовуються у тих галузевих сферах, для яких вони є більш придатні.

Загальні концептуальні положення наукової теорії адміністрування запропонували: фундатори школи наукового управління Тейлор Ф., Файоль А.

Сучасний менеджмент, який є своєрідною (осучасненою) сферою управління функціонує на трьох основних підходах: системному, професійному та ситуативному. Тейлор Ф., що був засновником наукового управління як такого, довів, що найкращий менеджмент – це справжня наука, яка базується на певних засадах, правилах і принципах.

Теорією адміністрування займався також французький інженер А.Файоль. Він запропонував п’ять, як він вважав, найголовніших функцій управління (передбачення, планування, організація, координування і контроль), котрі і на сьогодні сприймаються як основні. При чому, відповідно кожному шаблю управління не тільки притаманні свої функції, а і вплив їх, в залежності від шаблю управління, є різним. Зазначимо, що у своїй концепції адміністрування, функції він розглядав як “незмінні”, “постійні” і “універсальні та такі, що є підґрунтям наукового управління”, а принципи адміністрування, в його теорії, розглядаються як мистецтво управління та залежать від ситуативних моментів. Класифікацію влади Файоля на інституціоналізовану (формальну, пов’язану з посадою) і персональну (неформальну, залежну від особистих якостей) застосовують і сьогодні в соціології організацій та управління.

Дослідники середини ХХ ст., що займалися науковими розробками управління такі як Ф.Герцберг, Д.Мак-Грегор, У.Оучі Р.Танненбаум та В.Шмідт, на відміну від вище названих, вважали за необхідне розвивати різні аспекти “теорії мотивацій” [10].

Так Ф.Герцберг, який фактично працював над теорією А.Маслоу, спираючись на базисні основи теорії управління, в яких праця розглядається як природна потреба людини, зміг сфокусувати теорію мотивацій у двох факторах: при певних обставинах суб’єкти праці і братимуть на себе відповідальність, і прагнутимуть до неї.

Д.Мак-Грегор, розглядаючи два протилежні стилі керівництва:

авторитарний та “людських стосунків”, підкреслював, що майбутнє менеджменту забезпечить – задоволеність результатом праці, праця без примусу, самоконтроль, це є основою доктрини стосунків суб’єктів праці.

Новий тип управлінця кінця 70-х років, позбавленого рис авторитаризма, який завойовує відданість підлеглих своєї організації, важко ставлячись до них, надаючи гарантії зайнятості, кар’єри, можливості групового вирішення проблем тощо, спробував описати японець У.Оучі у своїй “теорії – 2”, котра є продовженням теорії Д.Мак-Грегора.

Скіннер Б. та Левін С. також підкреслювали важливість участі всіх суб’єктів праці у прийнятті та вирішенні управлінських рішень, що створює оптимальні умови праці та стимулює її продуктивність.

Всі ці напрямки, якими окреслюється доктрина “людських стосунків”, були об’єднані шкалою Танненбаума Р. та Шмідта В., полюсами якої є: лідер авторитарного типу, орієнтований на завдання, максимально використовує свою владу і мінімально – свободу підлеглих; лідер демократичного типу, орієнтований на колективне прийняття рішень [10].

Із наукових праць, в котрих менеджмент розглядається у загальному, як система керівництва, цікавими є розробки з психологічних проблем менеджменту науковців Дес Дерлоу [11], Щокіна Г.В. [12], Лозниці В.С [13].

Так, англійський бізнесовий оглядач Дес Дерлоу, який співпрацює з багатьма бізнесовими журналами, включаючи “Time Magazine” та “Human Resources Magazine”, є співавтор багатьох розробок з питань практичного менеджменту. В роботі за рубрикою “Усе про менеджмент” він зупиняється на проблемах теорії управління, використовуючи при цьому матеріали сучасного ділового життя. Цікавими є розділи, в яких акцентована увага на проблемах існуючих моделей функціонування менеджменту, прийняття рішень управлінцями, еволюційний та революційний розвиток у відтворенні управлінської схеми підприємства. Як бачимо, не дивлячись на те, що інститут менеджменту вже набув позитивного розвитку у західних країнах, проблеми функціонування менеджменту залишаються актуальними і на цей час. Зазначимо, що є різні означення менеджменту (від англійської management – управляти):

I менеджмент у широкому розумінні, уміння управляти, володіти чимось або справлятися з чим-небудь, у більш вузькому – управління [14].

II – є і інші означення менеджменту, в яких знайшли своє відображення філософські та соціологічні аспекти соціального управління (менеджменту), значення та якість прямих та зворотних інформаційних потоків його (дослідження Прокопенко А.І., дисертаційні роботи Гараджі М., Дмитрієвої М, Дієва В. та інших), що менеджмент це не просто управління, а перш за все, певна теорія, розроблені технології управління, що постійно оновлюється. Якщо порівняти представлені означення менеджменту, то в першому визначенні наголошується на рівні впливів на щаблях управління, в другому – акцентується увага на аналітично-прогностичних функціях його діяльності, які сприяють оптимізації соціального управління. Пропонується також до розгляду, так зване, “перспективне управління” (Прокопенко А.І.), яке по своїй ролі

наближається до сучасного менеджменту [10].

Щодо соціального інституту вищої освіти, то визначення, підґрунтям якого є попередні напрацювання та в якому найбільш на наш погляд, враховується специфіка галузі, надає один із дослідників сучасного менеджменту, доктор педагогічних наук, професор Курлянд З.Н. [15]. Менеджмент – це теорія, технологія та мистецтво управління, що постійно оновлюється банком новітніх ідей, уявлень, спостережень, практичних рекомендацій, звертання до яких дає можливість свідомо осмислювати та виконувати посадові обов'язки менеджера як професійно підготовленого і функціонально обізнаного, тобто присутність елементів оптимізації управлінських структур, як всієї системи вищої освіти так і окремого вищого навчального закладу відіграють важливу роль в реформаціях системи освіти до європейського контексту.

Соціальна підсистема менеджменту вищої освіти підпорядковується основним закономірностям функціонування сучасних управлінських структур суспільства та підпорядковується тим трансформаційним процесам, які відбуваються у суспільстві. Трансформаційні процеси, що зумовлені об'єктивними чинниками (набуття чинності ринкової економіки; авторитарна система управління, що морально застаріла) призвели до необхідності пошуку нової моделі управління соціального інституту вищої освіти. У європейському освітянському просторі вже апробована модель соціального управління вищої освіти – “педагогічний менеджмент”. Дослідники трансформацій системи управління вищої освіти України, цю дефініцію розглядають як інноваційну. У науковій педагогічній та психологічній літературі зустрічаються поняття “керівництво”, “управління”, “адміністрування”, до того ж нерідко визначення названих понять не завжди по суті збігається із значенням “педагогічний менеджмент”. Зазначимо також, що ця дефініція взагалі відсутня у вітчизняних педагогічних довідниках.

Певна група дослідників, що працюють над проблемами трансформування системи управління освітою в умовах адаптації до Болонського контексту, наполягають на необхідності застосування терміну “педагогічний менеджмент” щодо системи управління вищою освітою. При цьому можемо констатувати, що аналіз наукової літератури з проблематики, що вивчався, показав розмаїття думок науковців. Існують взагалі протилежні точки зору не тільки відносно понять “педагогічний менеджмент” та “управління”, але і шляхів реформування як самої системи вищої освіти (Коломінський Н.Л. [16], Бурега В.В. [17], Крижко В.В., Мамаєва І.О. [18] та інші) так і щодо реформацій системи управління освіти в цілому та вищої, зокрема.

Думка Курлянда З.Н. [15], що працює над концепцією “педагогічного менеджменту” є достатньо категоричною, він вважає, що традиційна українська концепція управління освітою у вихідних положеннях має застарілі визначення управління, якими окреслюються специфічні види діяльності адміністрування, вона є далекою від реалій сучасного стану розвитку ринкової економіки та громадянського суспільства. Окрім того, ця традиційна українська концепція не несе того інноваційного навантаження, яке існує у міжнародному педагогічному менеджменті.

Вона навіть гальмує трансформаційні та модернізаційні процеси у системі управління вищої освіти, а так і у самій системі освіти України в цілому. Таким чином, традиційна концепція не сприяє використанню найефективніших соціосистемних засад педагогічного менеджменту, а так і адаптаційному процесу до європейських стандартів.

Серед структурних елементів системи вищої освіти можна виділити багато її компонентів, кожний з яких, і навіть їх сукупність, не дає цілісного уявлення про механізм функціонування системи вищої освіти, яким керує система управління. Це обумовило вибір інтегративної методологічної підстави для побудови концептуальної схеми функціонування такого соціального інституту як вища освіта та її системи управління за умов адаптаційних процесів, що в ній відбуваються, на підґрунті загального спрямування українського суспільства до європейської спільноти.

За інтегративно-методологічну основу у концепції було взято науковий принцип: “ціль – засоби реалізації цілі – очікуваний результат реалізації цілі”, що дозволяє скласти цілісне розуміння функціонування системи управління (менеджменту) вищої школи. Обрана інтегративно-методологічна підстава передбачувала розробку системи критеріїв, показників соціосистемних засад його формування, які означили менеджмент як соціальну систему (тобто, об’єднували систему управління (менеджменту) вищої освіти як цілісність), що ефективно сприяє адаптаційним процесам, котрі досліджуються.

Цілі, що постали перед системою вищої освіти, в цілому окреслюють її соціосистемні засади функціонування, які були розглянуті як критерії формування цих соціосистемних засад. Тому можна говорити, які цілі вищої освіти, такі і критерії визначення засад функціонування системи управління (менеджменту), оскільки результат оцінюється за цілями.

Тому були визначені: загальна ціль, яка ставиться перед вищою освітою на сучасному етапі її адаптації до європейського контексту є демократичні перетворення всіх ланок її діяльності, спрямованих на формування особистості конкурентно спроможного фахівця, з політико-правовими знаннями, можливостями його мобільності. Відповідно до цієї цілі визначається зміст, засоби, методи реалізації цілі та очікуваний результат впливу менеджменту освіти на функціонування вищої школи в цілому.

Стратегічні цілі – інтеграція до Європейського освітянського простору (входження освітянської галузі України до цього простору це тільки початок інтеграції). Окрім того, конкурентоспроможність та мобільність українського фахівця з вищою освітою, розбудова ефективно діючого інституту менеджменту вищої освіти.

Тактичні цілі сприяння адаптаційним процесам системи вищої освіти в цілому, введення нових стандартів в освітянській галузі, адаптація управлінської структури вищої школи до європейського контексту, інновації управлінських структур, наявність зв’язків як суб’єктів управління так і керованих об’єктів, трансформація суб’єкт-об’єктних відносин на суб’єкт-суб’єктні.

Спеціальні (або особливі) цілі – це цілі власне самої вищої освіти, без

реалізації яких вона не досягає загальних цілей, що ставляться перед освітою в цілому. Основною метою вищої освіти на сучасному етапі є її реформування, яке спрямоване на адаптацію освіти до європейського освітнього простору, а це зумовлює: необхідність більш ефективного функціонування управлінської структури, модернізації її, підвищення якості освіти.

Кінцеві цілі, або очікувані результати, завжди отримуються завдяки реалізації проміжних цілей, в нашому випадку – це спеціальні та тактичні цілі, реалізація котрих безпосередньо залежить від діючого менеджменту у вищій школі.

Тому, ефективність функціонування інституту менеджменту, трансформації його має важливе значення для реалізації цілей і задач, які поставлені перед вищою освітою на етапі її адаптації до європейського освітнього простору.

Відповідно до цілей вищої освіти така система критеріїв, показників соціосистемних засад формування менеджменту вищої освіти спочатку була сформована гіпотетично, розроблялась та уточнювалась в процесі виконання всіх етапів наукового дослідження з врахуванням вивченої думки експертів.

Зауважимо на кінцеві цілі, або очікувані результати, реалізація яких безпосередньо відбувається у вищому навчальному закладі.

Педагогічний менеджмент сучасного вищого закладу освіти розглядає вищий навчальний заклад не тільки як об'єкт професійної освіти, а і як комплекс принципів, методів, організаційних форм та технологічних прийомів управління процесом взаємодії керуючої і керованої підсистем, спрямований на досягнення його найвищої ефективності (за Курляндом З.Н. [15]).

Вищій навчальний заклад це соціальна структура, в якій можна виділити два періоди її життєдіяльності: період становлення, в сьогоденні це період адаптації до європейських норм, що повинні впроваджуватися у вищий навчальний заклад; за умовою інтеграції – подалі його стабільне функціонування.

Пріоритети життєдіяльності вищого навчального закладу, його розвиток у сучасних умовах, згідно з пріоритетами в освіті держави, повинні бути спрямовані на інтереси особистості (в основному на розвиток креативних, інтелектуальних, духовних та конкурентоздатних професійних якостей). Зазначимо, що ефективний розвиток цієї структури є можливим лише при наявності у цих періодах процесів оновлення (інновації на всіх щаблях функціонування) відповідно до стандартів та вимог європейського освітнього простору при умові ефективної системи менеджменту, яка спроможна скерувати роботу вищого навчального закладу залежно від потреб та пріоритетів українського суспільства.

При цьому визначилися два найважливіші напрями реформування – науковий і практичний. Першій – це розроблення сучасної філософії всієї освіти (враховуючи адаптаційні та інтеграційні реалії її до Болонського процесу) та соціальної філософії системи управління, яка відповідає сучасній освітній стратегії. Тому у побудованій моделі менеджменту вищої освіти України в умовах адаптування до європейського контексту

повинні бути враховані як класичні так і специфічні принципи. Другий – втілення в життя цієї стратегії, за умов модернізацій (інновацій) у системі управління вищої школи.

Серед специфічних принципів діючого педагогічного менеджменту особливу увагу в умовах трансформаційних процесів, що сприяють адаптації та інтеграції вищої освіти України до європейського освітянського простору, слід зосередити на визначенні соціально-засадничих принципів як принципів його дій.

На думку деяких вчених (Суходуб Т. Д. [19], Горбунова Л.С. [20, с.75–80]) засадничі принципи, які можуть бути означені, скоріш повинні визначати не ідейні спрямування, які закладені у матеріалах Болонської угоди, а виконання “організаційних” умов Болонського процесу, тобто будуть визначати необхідні організаційні шляхи реформування соціального інституту вищої освіти. На думку авторів статті треба розширити систему соціально-засадничих принципів такими, які окреслюють функціонування менеджменту та яких першочергово повинна дотримуватись інноваційна система управління вищою освітою – менеджмент, а саме одна з моделей, що найбільш поширена у європейській освіті – “педагогічний менеджмент”. Тим більш зростатиме питома вага соціально–засадничих принципів як принципів дій відповідно до спрямувань адміністрування соціальним інститутом вищої освіти та вищих навчальних закладів в адаптаційному процесі.

Важливим є також в цьому контексті виокремити ти з засадничих принципів як принципів дії, які не тільки фактично задекларовано у матеріалах Болонського процесу, але без акценту на них, а і ті, які в різних ракурсах, як необхідні, розглядаються у наукових джерелах та впливають з аналізу певної емпіричної інформації.

Загалом слід зазначити, що вивчення наукових робіт, в яких досліджується проблема функціонування менеджменту вищої освіти за певними принципами, та використовуючи результати власних соціологічних досліджень, які проводились в межах теми: “Менеджмент у вищій школі: адаптація до європейського контексту” за напрямком “Соціосистемні засади формування менеджменту”, можемо констатувати, що дійсно і класичні і специфічні принципи дії управлінської системи є важливими по своїй сутності для неї.

В межах зазначеної теми, за напрямком “Соціосистемні засади формування менеджменту” в 2007 р. – 2008 р. були проведені експертні опитування з метою – уточнення системи показників (пріоритетних напрямків) соціосистемних засад формування менеджменту для розробки систематизованої концепції (теоретичної моделі) менеджменту в умовах адаптації вищої освіти України до європейського контексту. Експертами виступали співробітники Головного Управління освіти та науки Київської міської державної адміністрації та декани вищих навчальних закладів України, представники адміністрації та викладачі Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Окрім того, у 2008 р. – 2009 р. були проведені експертні опитування метою яких було з’ясування думки експертів з питань реформування навчального процесу за кредитно–модульною системою та трансформацій освіти України в умовах адаптації до вимог Болонського процесу, що дозволяє

уточнити критерії, показники “педагогічного менеджменту”. Експертами виступали представники адміністрації та викладачі Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Гарантом адаптаційного процесу освітянської галузі до Болонського процесу є перш за все наявне правове поле, тому експертам було задане питання, яке дозволяє в певній мірі встановити, які останні нормативні документи про освіту найбільш сприяють розвитку адаптаційних процесів у вищій школі. На це питання відповіли 100% опитаних (експерти могли зазначити декілька відповідей).

Як вважають 55,4% експертів, найбільш спрямований на розвиток адаптаційних процесів Наказ колегії Міністерства науки і освіти України “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні” 2005 р. (мета впровадження кредитно-модульної системи організації навчально процесу 2005/2006 навчальному році у всіх вищих навчальних закладах України III – IV рівнів акредитації), Закон України “Про освіту” зазначили лише 39,1%. При цьому 11,6% експертів взагалі не є компетентними в питаннях правової бази освіти, а 2,0% респондентів вважають, що не має таких (цей відсоток в межах статистичної похибки), але загалом за цими двома альтернативами маємо 13,6%, що дозволяє зробити висновок – правова законодавча база не є достатньо ефективною, а тому не викликає зацікавленості у її пізнанні. На думку експертів не достатньо ефективні є– “Рішення колегії Міністерства науки і освіти України” та Постанови міністерства освіти”, так як ці документи назвали лише відповідно 11,6% та 14,7% опитаних.

Ці дані дають підстави стверджувати, що існуюча нормативно-правова база потребує удосконалення відповідно до тих інноваційних та трансформаційних процесів освітянського поля України, які є неминучими на сучасному етапі його адаптації до європейському контексту. Окрім того, вона не тільки в певній мірі стримує трансформаційні процеси менеджменту, але і не надає можливості достатньо ефективного адмініструванню.

Аналіз результатів експертних досліджень дозволяє зазначити необхідність уточнення (поглиблення) концепції управління щодо реалій сьогодення у системі вищої освіти України, а саме щодо необхідності певного спрямування реформ у системі управління. Так, експерти вважають: “дещо в найбільшій мірі” сприяють цим реформаціям “децентралізація системи управління вищої освіти ” – (45,8%), “осмислення зарубіжних концепцій менеджменту” – (45,8%), “комерціалізація системи вищої освіти України” – (54,2%). Викликає занепокоєння, що “дещо в найбільшій мірі” та “в найбільшій мірі” – 54,2% експертів, не дивлячись на те, що система освіти України, вже не один рік перебуває у Болонському процесі, вказали на чинник “невідповідність сучасної української освіти стандартам Болонського концепту”, що зокрема зумовлює необхідність змін в системі управління національною вищою освітою. (Представлені дані опитування 2008 р. Можемо зауважити, що тенденція відповідей за роками зберігається, розшарування відповідей в межах статистичної похибки).

Таблиця 1. – Принципи функціонування менеджменту вищої освіти України.

Ранг	Як Ви вважаєте, які принципи функціонування менеджменту вищої освіти України є найбільш важливими?	Середнє
1	Організація навчально-виховного процесу, що відповідає державним і міжнародним стандартам	4.563
2	Інноваційна діяльність	4.375
3	Аналітико-прогностична діяльність	4.250
4	Адміністрування спрямоване на суб'єктів освіти як фактор реалізації загальної політики в її адаптаційних та інтеграційних процесах	4.200
5	Демократичність, як політика адміністрування	4.067
6	Поштовх особистості до активних творчих проявів	4.000
7	Синергетика (самоорганізація) як постійний принцип функціонування	3.938
8	Технологічна адекватність засобів навчання та виховання конкретному фаховому спрямуванню;	3.875
9	Гуманізм як стиль адміністрування	3.813
10	Прямий та зворотній зв'язок функціонування менеджменту на різних щаблях адміністрування	3.800
11	Популяризація і рекламування провідних та додаткових освітніх послуг і творчих досягнень ВНЗ	3.800
12	Моніторинг якості вищої освіти в цілому та функціонування кожного з її підрозділів	3.688

Особливу увагу науковці різних галузей, що займались розвитком менеджменту, приділяли принципам його функціонування. Менеджмент вищої освіти також має функціонувати за принципами як класичними так і за тими (специфічними), що притаманні тільки йому. Тому, вивчалась думка експертів щодо функціонування менеджменту вищої освіти України як за певними класичними так і специфічними принципами. Згідно відповідям експертів було побудовано ранжований ряд принципів за їх важливістю. Оцінка здійснювалась за 5-ти бальною шкалою, де 1 – зовсім не важливий, 5 – дуже важливий.

Відповіді експертів свідчать, що запропоновані як класичні так і специфічні принципи функціонування менеджменту у вищій школі є достатньо необхідні та важливі. Але серед цих принципів, найбільш важливими вони вважають специфічні принципи освітянської галузі, які фактично мають організаційно-іноваційне спрямування та такі, котрі сприяють розвитку творчих, гуманістичних взаємовідносин між суб'єктами та об'єктами адміністрування, що безумовно притаманно педагогічному менеджменту.

Відповіді експертів з питання адаптування вищої освіти України до вимог Болонської угоди за різними показниками засвідчив, що система освіти України потребує прискорення трансформаційних процесів, зокрема у її системі управління (експерти надали достатньо негативну оцінку її адаптаційному процесу). Так найменшою мірою та “дещо найменшою мірою” адаптованими виявились: “економічна база” – 66,6% та “система управління вищої освіти в цілому” – 54,2%. Також, експерти достатньо невдоволені мірою адаптування “законодавчо-правової бази

вищої освіти України” – 41,7%. Найбільш адаптованими до виконання вимог Болонської угоди експерти вважають “науково-педагогічні кадри” – 70,8%. Але всупереч такій оптимістичній позиції (66,67%) експертів, відповідаючи на питання про заходи, що є “в певній мірі доцільними” та “доцільними” для адаптації вузівського менеджменту до стандартів Болонської угоди зазначили, що вузівському менеджменту необхідно більш приділяти уваги саме з напрямків роботи, що відносяться безпосередньо до науково-педагогічних кадрів: “професійна перекваліфікація викладачів”; “покращання матеріального стимулювання науково-педагогічного складу вищої освіти, що використовують новітні технології” (91,67%) та тих, що безпосередньо “працюють за кредитно-модульною системою” (83,33%). Важливим є, за їх думкою, і “перегляд науково-педагогічного навантаження” (83,33%). Зауважимо, в ранжованому ряду щодо заходів, то на першому місці по “доцільності” експерти зазначили “поліпшення фінансування вищої освіти” (95,83%), але не за рахунок “комерціалізації ВНЗ”, на цей показник як на “не ефективний” шлях вирішення проблем, пов’язаних з адаптацією вищої освіти до європейського контексту вказали (33,4%) опитаних. Отже, апіорі, відповіді експертів спрямовані на нагальність трансформацій адміністрування вищою освітою та використання інноваційних технологій для ефективного адаптування та інтегрування вищої освіти у європейський освітянський простір. Цей висновок знаходить своє підтвердження у відповідях експертів на відкрите запитання.

У відкритому запитанні експертам було запропоновано висловити свою думку, щодо напрямків реформування вищої освіти України стосовно її адаптації до європейського контексту. Експерти, які надали відповідь, зазначили, що найбільш нагальним напрямком реформувань є інноваційні зміни у системі управління освітою: “заміна адміністративно-командної системи, яка ще в певній мірі збереглася, на оновлену демократичну систему управління – менеджмент”; “сьогодні управлінська діяльність керівних кадрів вищого навчального закладу як менеджерів освіти – це процес односпрямований (суб’єкт спрямовує керуючі дії на об’єкт, оскільки активним началом є сам керуючий)”; “трансформується система адміністрування як у вищому навчальному закладі так і загалом системи вищої освіти повільно, відповідною є і адаптація всієї системи вищої освіти до Болонського процесу”. Також важливими за їх думкою є: “більш прискорене реформування навчально-виховного процесу відповідно до європейських стандартів”; “реформування вищої освіти України до Болонського процесу, але збереження традицій провідних вищих навчальних закладів України”; “перегляд фінансового розподілу коштів як у самих ВНЗ (фінансова самостійність підрозділів) так і загального фінансування для можливості ефективних реорганізацій відповідно до європейського контексту, а так і до більш ефективного адаптування до нього”. Фактично експерти, зазначивши напрямки реформувань, ще раз висловили своє занепокоєння відносно того як за різними аспектами відбувається процес адаптації системи вищої освіти України до Болонського концепту, зокрема трансформацій її системи управління та відповідно – адаптації.

Одним з основних напрямків функціонування педагогічного менеджменту є осучаснений до вимог Болонської конвенції та ефективний навчально-виховний процес.

Болонська конвенція (або Болонська декларація) – угода щодо стандартизації підходів до організації навчального процесу і функціонування вищої школи в Європейському Союзі. Болонською конвенцією закріплено шість основних принципів навчального процесу, одним із них є принцип запровадження системи кредитів на основі Європейської системи перезарахування кредитів (ЄСПК). ЄСПК обумовлює кредитно-модульну організацію навчального процесу, яка базується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (кредитів), що за задумом, повинно зменшувати навантаження на студентів.

Тому була вивчена думки експертів – викладачів та адміністрації факультетів, з питань реформування системи вищої освіти України в умовах адаптації до Болонського процесу, зокрема, місця та ролі менеджменту, введення кредитно -модульної системи у навчально-виховний процес (дослідження 2008 р. – 2009 р.).

Успішність реформування системи вищої освіти залежить від тих тактичних цілей, що поставлені перед нею та наскільки існуюче адміністрування сприяє забезпеченню цих цілей.

Експертам було запропоновано визначити важливість нижче названих тактичних цілей, якими не тільки менеджмент повинен керуватись, але і безпосередньо забезпечувати їх виконання, за для ефективної адаптації системи вищої освіти до європейського контексту. Надаємо емпіричні дані опитування 2009 р. вони суттєво не відрізняються від даних опитування 2008 р.

Таблиця 2. – Визначення важливості тактичних цілей, за якими працює менеджмент. Всього опитано 106, відповіли 105 (99,1%).

	не важлива			важлива	
1. Передбачення необхідних змін у розвитку системи вищої освіти України щодо інтеграції її в європейський освітянський простір	2,8%	3,8%	18,9%	29,2%	44,3%
2. Планування управлінської діяльності системи вищої освіти України щодо адаптації до європейського контексту	4,7%	0,9%	19,8%	37,7%	36,8%
3. Організація ефективного функціонування системи вищої освіти України	0,9%	1,9%	11,3%	29,2%	56,6%
4. Координування роботи на всіх рівнях системи управління вищою освітою	1,9%	3,8%	20,8%	33,0%	40,6%
5. Контроль за виконанням управлінських рішень на всіх рівнях системи управління вищої освіти (прямий і зворотній)	0,9%	5,7%	22,6%	32,1%	37,7%

Аналіз відповідей експертів показав, що з зазначених тактичних цілей, якими керується сучасний менеджмент системи вищої освіти України, найбільш важливі: ефективність її функціонування, а саме пріоритетними на етапі адаптації вищої освіти України є організаційні моменти (56,6%); прогнозування необхідних змін у розвитку системи

вищої освіти України щодо інтеграції її в європейський освітянський простір (44,3%). Загалом експерти зазначили, що для успішної адаптації системи вищої освіти України до Болонського процесу усі названі тактичні цілі з тією чи іншою мірою важливості є важливими у роботі менеджменту.

Тому для адаптації вищої освіти України до положень Болонського процесу необхідним є забезпечення виконання тактичних цілей менеджментом системи управління вищої освіти України. Аналіз емпіричних даних з цього питання надає можливість зазначити певне невдоволення експертів ситуацією що склалася, так як більшість експертів відносно кожної тактичної цілі за 5-ти бальною шкалою визначають оцінку 3 – “однаковою мірою як забезпечує так і не забезпечує”.

- передбачення необхідних змін у розвитку системи вищої освіти України щодо інтеграції її в європейський освітянський простір (41,5% опитаних);
- планування управлінської діяльності системи вищої освіти України щодо адаптації до європейського контексту (46,2% опитаних);
- організація ефективного функціонування системи вищої освіти України (40,6% опитаних);
- координування роботи на всіх рівнях системи управління вищою освітою (46,2% опитаних);
- контроль за виконанням управлінських рішень на всіх рівнях системи управління вищої освіти (прямий і зворотній) (46,2% опитаних).

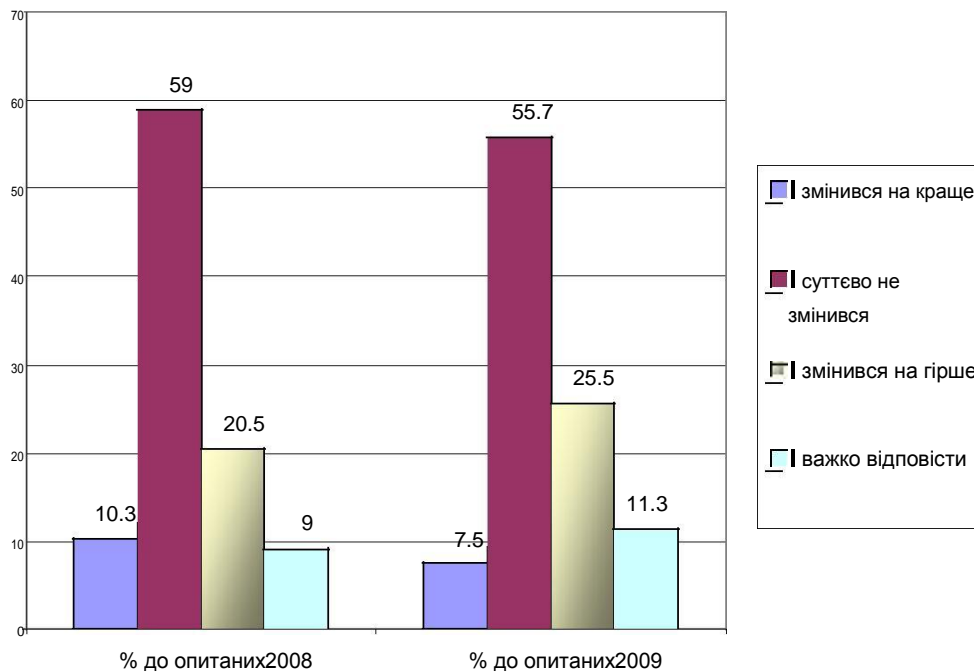
Зауважимо, що забезпечення виконання тактичних цілей зумовлює виконання забезпечення виконання специфічних (особливих) цілей вищої освіти, а так виникає необхідність скеровуватись певними специфічними принципами, саме – соціально-засадничими принципами, як принципами дій, які можуть ефективно впливати на трансформацію системи управління вищої освіти України.

Мабуть, таке ставлення менеджменту до забезпечення виконання певних тактичних цілей відбивається і на сприянні менеджменту, який існує у вищій освіті, організації навчально-виховного процесу щодо адаптації до положень Болонської конвенції; і на покращенні рівня організації навчально-виховного процесу за часів приєднання до Болонського процесу.

За отриманою емпіричною інформацією більшість експертів (56,6%), яка обрала варіант “важко відповісти” не бачать впливу менеджменту на організацію навчально-виховного процесу стосовно адаптації до положень Болонської угоди, тому і не може визначити чи проходить процес сприяння чи ні. При цьому треба врахувати, що 24,5% вважають, що сучасний менеджмент не сприяє організації навчально-виховного процесу щодо адаптації до положень Болонської угоди.

До того ж, рівень організації навчального процесу з часів прийняття Болонської системи суттєво на краще не змінився, таку думку висловило більше половини експертів – 59,00%. Причиною цього може бути не

досить успішний перебіг процесу адаптації таких показників: як система управління вищої освіти, зміни у сутності функцій системи управління вищою освітою, доступність вищої освіти для різних верств населення, можливість отримання вищої освіти за кордоном, найменша міра адаптації до нових вимог Болонської системи законодавчо-правової та економічної бази (так вважає 29,5% та 28,2% експертів). Див. гістограму № 1

Гістограма № 1. – *Зміни рівня організації навчального процесу з часів прийняття Болонської системи.*

Рівень організації навчально-виховного процесу безпосередньо впливає на ті наслідки – позитивні чи негативні, які сприяють адаптуванню нашої вищої освіти до Болонського процесу.

Таблиця 3. – *Наявні, позитивні наслідки навчання за Болонською системою.*

	% до опитаних 2008 р.	% до опитаних 2009 р.
Високий рівень знань	7,7	12,3
Можливість навчання за кордоном	43,6	39,6
Можливість кращого працевлаштування	5,1	9,4
Можливість працевлаштування за кордоном	17,9	17,9
Можливість оцінювання за кредитно-модульною системою	37,2	36,8
Конвертованість диплому	44,9	52,8
Інтеграція вищої освіти України у європейську освітню спільноту	39,7	34,9
Інше	12,8	8,5

Як бачимо, відсотки за показниками дещо змінилися у 2009 році в порівнянні з 2008 р. але тенденція в основному зберігається. Серед

позитивних наслідків навчання за Болонською системою експерти надають перевагу можливості навчання за кордоном, конвертованості диплому, інтеграція вищої освіти України у європейську освітню спільноту та можливості оцінювання за кредитно-модульною системою. Прикро, що за такими показниками, котрі є важливими для фахівця з вищою освітою, як: високий рівень знань, можливість кращого працевлаштування, експерти вважають – позитивний вплив – є низьким.

Незадоволеність процесом адаптації до Болонської системи підтверджується і тим, що оцінку 3, тобто середню міру адаптації визначають всі вікові категорії опитаних експертів. Але при цьому серед них найбільшою є експерти старшої вікової групи (тобто люди віком від 45 років). А оцінку 5 (найбільша міра адаптації) не визначив за системою управління вищою освітою в цілому жоден з експертів.

Адаптація системи вищої освіти України до стандартів Болонської конвенції, а саме організація навчально-виховного процесу за кредитно-модульною системою, проходитиме успішно за умов осучасненої моделі управління (менеджменту) вищою освітою України в цілому та ВНЗ, зокрема.

Зазначимо, розглянута емпірична інформація дозволяє стверджувати, що виконання специфічних (особливих) цілей галузі, викликає необхідність трансформації існуючої моделі управління та уточнення певних специфічних принципів функціонування менеджменту вищої освіти України, які б сприяли її адаптації та інтеграції до європейського контексту, а саме, соціально-засадничим принципам як принципам дій.

Вивчені матеріали наукових праць з названої проблематики, Болонського процесу, аналіз емпіричної інформації по опитуванню експертів надає можливість представити, на погляд авторів, таку систему більш нагальних соціально-засадничих принципів для діючого менеджменту:

1. На тлі визнання національних освітніх систем важливим є встановлення цивілізованого діалогу – принцип кооперування (співпраці).

2. Незалежність не тільки політична, а і економічна освітянського простору та її системи адміністрування від владних структур – принцип автономності (незалежності).

3. Адаптація та інтеграція вищої освіти України до європейського контексту потребує трансформації її системи управління – принцип трансформації.

4. Інноваційний розвиток суспільства у сьогоденні вимагає інновацій у системі вищої освіти, зокрема, сприяння інноваціям системою адміністрування (важливим із стратегічних спрямувань є інноваційний розвиток особистості) – принцип інновації.

5. Освітній процес у вищих навчальних закладах треба уніфікувати відповідно до стандартів та норм Болонського процесу (кредитно-модульна система та ін.) – принцип стандартизації.

6. Неможливість відокремлення дослідницької та викладацької діяльності - принцип поєднання науки та освіти.

7. “Університет є хранителем традицій європейського гуманізму” [20, с.76] – принцип гуманізму (цей принцип у сьогоденні сповідує гармонійне

співіснування спільнот з різними етнічними традиціями, які поєднуються в розмаїтті монокультур (мультикультурного) світу).

8. Модель (система) освітнього процесу вищих навчальних закладів повинна зберегти накопичений національний досвід освіти поєднуючи з вимогами європейського освітянського простору – принцип універсалізації.

9. Особлива(ий) модель (тип) адміністрування – менеджмент (педагогічний менеджмент) займає провідні позиції в управлінні системою вищої освіти – принцип реорганізації (модернізації) командно-адміністративної моделі управління системи вищої освіти.

Аналізуючи наукові розробки, в яких вивчається дана проблема, та використовуючи результати власних соціологічних досліджень, які проводились в межах теми: “Менеджмент у вищій школі: адаптація до європейського контексту” за напрямком “Соціосистемні засади формування менеджменту”, можемо зазначити, що названі соціально-засадничі принципи дії управлінської системи вищої освіти України, є важливими по своїй сутності для неї та сприяють трансформації її у таку модель адміністрування як “педагогічний менеджмент”.

Розглянутий теоретичний та емпіричний матеріал дозволяє також виокремити певні критерії, показники, які описують трансформовану модель менеджменту (педагогічного менеджменту) вищої освіти України та характеризують адаптацію менеджменту до європейського освітянського концепту. Зауважимо на наступних:

1. Адаптованість моделі педагогічного менеджменту в умовах сучасного розвитку вищої освіти значною мірою обумовлюється ступенем її адаптації до Болонського концепту.

Ступень адаптації педагогічного менеджменту відповідно до умов Болонського концепту може проявитися в таких показниках, наскільки:

- наявність управління і керуючого суб'єкта зумовлює різноманітність учасників педагогічної співпраці, серед яких є розпорядники й виконавці з закріпленими за ними функціями;
- між суб'єктами й об'єктами управління, тобто між керуючими і керованими, виникає особливий вид відносин – відносин педагогічного менеджменту;
- між відносинами об'єкта педагогічного менеджменту і діяльністю суб'єкта керування спостерігається тісний взаємозв'язок;
- управлінська діяльність керівних кадрів вищого навчального закладу як менеджерів освіти – це процес, в якому: суб'єкт спрямовує керуючі дії на об'єкт, але активним началом може бути як сам керуючий, так і керований;
- відносини педагогічного менеджменту мають двосторонній характер і реалізуються як суб'єкт-суб'єктні;
- менеджер освіти ставиться до підлеглих як розпорядник до виконавця, а підлеглий ставиться до менеджера як виконавець до розпорядника; кожен з них стає суб'єктом власного ставлення до іншого, що є як паритетною – так і необхідною стороною цих відносин. (Паритетність ректора як менеджера освіти і його підлеглих означає не

однаковість, а рівність їх як учасників єдиного процесу педагогічного менеджменту, коли кожен з них виконує свої службові функції);

- менеджер освіти безпосередньо бере участь у формуванні відносин педагогічного менеджменту, забезпечуючи їх суб'єкт-суб'єктивний характер з інтелектуальною порівняльністю і взаємною рефлексією сторін – потенціалом удосконалення спільної діяльності, що має бути притаманним для функціонування навчально-виховного закладу сучасного типу.

2. Адекватність моделі педагогічного менеджменту значною мірою обумовлюється ступенем його сприяння. реалізації вищою освітою України Болонського концепту.

Ступень адекватності моделі педагогічного менеджменту щодо сприяння менеджментом реалізації вищою освітою України Болонського концепту може проявитися в таких показниках, наскільки:

- суб'єкт управління (менеджмент) в освіті є наукомісткою сферою діяльності;
- суб'єкт управління (менеджер) відповідає вимогам високого професіоналізму та є інтелектуалом;
- суб'єкт управління (менеджмент) сприяє зростанню керованості навчально-виховним процесом;
- суб'єкт управління (менеджмент) формує підвищення ефективності навчального процесу;
- суб'єкт управління (менеджмент) сприяє формуванню сучасних управлінських відносин у навчально-виховному процесі;
- суб'єкт управління (менеджмент) використовує наукові та інноваційні методи при організації роботи зі складними навчальними системами (навчальна група, навчальне середовище, навчальний процес є складними імовірнісними системами).

3. Адекватність моделі педагогічного менеджменту до Болонського концепту значною мірою обумовлюється ступенем його сприяння підвищення якості навчально-виховного процесу у вищій освіті України.

Ступень адекватності моделі педагогічного менеджменту щодо сприяння підвищенню якості навчально-виховного процесу вищою освітою може проявитися в таких показниках, наскільки:

- суб'єкт управління сприяє використанню новітніх технологій у навчально-виховний процес;
- суб'єкт управління сприяє застосуванню кредитно-модульної технології у навчальному процесі;
- суб'єкт управління сприяє поширенню нових методик по реалізації вимог Болонської угоди у навчально-виховному процесі;
- суб'єкт управління сприяє підвищенню кваліфікації професорсько-викладацького складу;
- суб'єкт управління сприяє реорганізаціям навчально-виховного процесу, які обумовлюють ефективне втілення вимог Болонської угоди у навчально-виховний процес;
- дії суб'єкта управління сприяють підвищенню матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу;

- дії суб'єкта управління сприяють підвищенню конкурентоспроможності фахівця вищої освіти України;
- дії суб'єкта управління сприяють підвищенню мобільності суб'єктів освіти під час навчання у ВНЗ;
- дії суб'єкта управління сприяють використанню інформаційних технологій у навчально-виховному процесі.

В цьому контексті модель “педагогічний менеджмент” є найбільш ефективною не тільки за своїм означенням як поняття, а і за апробацією у європейській вищій освіти. Таки інноваційні спрямування можливі за умов підтримки цих новацій управлінською системою держави та розуміння суспільством цих новацій.

Висновки: Об'єктивні чинники сучасного розвитку соціального інституту вищої освіти України зумовлюють необхідність перегляду існуючої концепції управління, в цілому, та заміни її на більш сучасну і таку, що відповідає новітнім парадигмам соціального управління – менеджмент. Однією з таких є модель педагогічного менеджменту, яка може ефективно сприяти соціальним трансформаціям системи вищої освіти України, за умов відповідності його критеріям ефективної адаптації та застосуванню соціально-засадничих принципів як принципів дій менеджменту адаптації соціального інституту вищої освіти до Болонського процесу, що безумовно буде відігравати важливу роль у євроінтеграційних процесах освітянського простору України.

Література: 1. Кузьмин С.А. Социальные системы: опыт структурного анализа., М., Наука, 1996, с.77-79. 2. Husen T. International Education // The International Encyclopedia of Education Second Edition. – Oxford, New York, Tokyo. Pergamon, 1994. – р. 2972-2978. 3. Велика Хартія Університетів, Болонья, 18 вересня 1988 р. // Болонський процес і реформування вищої освіти Франції / Упоряд. Г.Г.Крючков, В.Б.Бурбело. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2004. – 164 с. 4. Ефективність державного управління: Монографія / Українська Акад. держ. Управління при Президентові України; Ін-т підвищення кваліфікації керівних кадрів; За заг. ред . Розпутенка І.; Авт.: Бажал Ю.М., Кілієвич О.І., Мертенс О.В., Пятницький В.Т., Романюк О. П., Юрчишин В.В. – Київ, 2002. – 420 с. 5. Загальноєвропейський простір вищої освіти – досягнення цілей: Комюніке Конференції міністрів країн Європи, відповідальний за сферу вищої освіти, м.Берген, 19-20 травня 2005 р. // Освіта України. – 2005. – №50. 6. Луговий В.І. Проблема адаптації системи вищої освіти України до стандартів європейського освітнього простору // Вища освіта України. – Додаток 3 (т. 1) – 2006. – Тематичний випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору” – 480 с. 7. Державна національна програма “Освіта”: Україна XXI ст., К., 1994 р. 8. Проект Закону про внесення змін до Закону України “Про вищу освіту” http://www.upp.org.ua/news_1952.html. 9. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. Уклад.: Воловича В.І., інші., К.: Укр.Центр духов.культури, 1998. – 736 с. 10. Крижко В.В., Мамаєва І.О. Аксиологічний потенціал державного управління освітою./ Навч. посібник– К.:Освіта України, 2005. – 224 с. 11.Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень: Пер. з англ. – К., Все увито, Наукова думка 2001. – 242 с. 12.Щокін Г.В. Організація і психологія управління персоналом // Навчально методичний посібник, - К.: МАУП, 2002. – 832. 13.Лозниця В.С. “Психологія менеджменту. Теорія і практика”, К., Тов. УВПК “ЕксОб”, 2001. – 512 с. 14.Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К.: Генеза, 1997, – 400 с., с.195-196. 15.Курлянд З.Н. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб./ З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, А.В. Семенова та ін.; За ред. З.Н. Курлянд. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.:

Знання, 2005. – 399 с. 16. Коломінський Н.Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект):[Монографія]. – МАУП, 2000, – 286 с. 17. Бурега В.В. Соціально-адекватний менеджмент: концептуалізація моделі: Автореф. дис.

д-ра соціол. наук: 22.00.01 [Електронний ресурс] /; НАН України. Ін-т соціол. – К., 2003. – 35 с. 18. Крижко В.В., Мамасва І.О. Аксиологічний потенціал державного управління освітою ./ Навч. посібник– К.:Освіта України, 2005. – 224 с. 19.

Суходуб Т.Д. Європейський вектор вітчизняної освіти: проблеми та перспективи // Філософія освіти, №2, 2006 с.45–47. 20. Горбунова Л.С.

Методологічні засади

трансформації вищої освіти в контексті Болонського процесу.// Вища освіта України – Додаток 3 (т.1) – Тематичний випуск “ Вища освіта України у контексті

інтеграції до європейського освітнянського простору ”- с.75-80.